

BRAINSTORMEN

2e editie

Koen De Vos

Boom

Copyright: © Boom Uitgevers Amsterdam, Amsterdam & Koen De Vos, 2015

Omslag: Jacky-O, www.jacky-o.nl

Binnenwerk: Garage BNO, Kampen, www.garage-bno.nl

Illustraties: Nespoli & Barca, www.nespolibarca.com

ISBN: 9789024404094

NUR: 801

1e druk: 2015

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

www.boomnelissen.nl

www.boomuitgeversamsterdam.nl

Inhoud

Inleiding 7
Creativiteit in crisis? 12

Aan de slag met brainstormen

- (1) Van veel ideeën naar een topidee – de essentie van brainstormen 20
- (2) In drie stappen van probleem naar oplossing 28
- (3) Stap 1: Formuleer een creatieve vraag 32
- (4) Stap 2: Bedenk veel – heel veel – ideeën 39
- (5) Stap 3: Selecteer, evalueer, concretiseer en ... actie! 51
- (6) Hoe organiseer je een groepsbrainstorm? 57
- (7) En hoe brainstorm je in je eentje? 69
- (8) Wanneer zet je brainstormen in – en wanneer niet? 77
- (9) Brainstormen wetenschappelijk bekeken: werkt het nu of werkt het niet? 86

Brainstormen in een groep – technieken

- (10) Vijf eenvoudige ingrepen om effectiever te brainstormen in een groep 94
- (11) Alternatieve methodes om in een groep te brainstormen 103
- (12) Technieken om je probleem te omsingelen 126

Technieken voor stap 1: de vraagstelling

- (13) Breng complexe probleemsituaties in kaart met Problem Mapping 134
- (14) Formuleren en (provocatief) herformuleren van de vraag 137
- (15) Duik meteen in de brainstorm met de DiveIn techniek 142

Technieken voor stap 2: de divergentie of ideegeneratie

- (16) Deviators I – snelle technieken om meteen van denkspoor te wisselen 153
- (17) Deviators II – snelle technieken om meteen van denkspoor te wisselen 162
- (18) Deviators III – snelle technieken om meteen van denkspoor te wisselen 172
- (19) Creativiteitsstimulerende denktechnieken 179
Principe I: Vooronderstellingen 181

Principe II: Opdelen 186
Principe III: Bisociatieve technieken 191
Principe IV: Combineren 200
Principe V: Inleven 204
Principe VI: Vragen 211
Principe VII: Spieken Mag 213
Principe VIII: Kritiek à volonté 216
Principe IX: Absurd 218
Principe X Zoom In/Zoom Uit 220

Technieken voor stap 3: de convergentie of ideeontwikkeling

- (20) Technieken om de beste – en origineelste – ideeën te selecteren 223
(21) Werk die ideeën uit: concretiseer, combineer, cluster en concentreer 230
(22) Evalueer de uitgewerkte ideeën 237
(23) En nu: actie! 240

Meer over brainstormen

- (24) De brainstorm is voorbij: wat nu? 243
(25) De rol van de brainstormbegeleider 249
(26) Hoe brainstormen integreren in je organisatie? 256

Dankwoord 263
Index met alle technieken 264
Literatuurlijst 267
Index 270

Inleiding

Brainstormen is van alle tijden en van alle plaatsen. In voorhistorische tijden deden ze het al – drie oerkrijgers rond het vuur die zich afvragen hoe ze die verdomde mammoet te pakken krijgen. En ook vandaag, in redacties, reclamebureaus, banken en fabrieken; in kleine creatieve start-ups en bureaucratische mastodonten; in families, vrijetijdsverenigingen en wie weet ook in het Vaticaan: overal ter wereld zitten mensen rond de tafel, kookpot of haardvuur om problemen op te lossen. Vaak loopt het goed en is het samenwerking op zijn best. Maar soms loopt het stroef en creëert het frustratie. Dit boek zal je niet alleen leren om effectiever te brainstormen en creatiever te denken. Maar ook om er meer vertrouwen in te krijgen en bovenval: meer plezier – in je werk en daarbuiten.

WAT IS ER NIEUW IN DEZE 2E EDITIE?

Ten eerste, het handboek is volledig herschreven. Een complete makeover, van cover tot achterflap. Alle overbodige zaken hebben we eruit gegooid om zo plaats te maken voor nieuwe moderne inzichten en technieken. Daarenboven is de opbouw een stuk helderder geworden, de leesbaarheid een stuk vlotter, en wat de praktische toepasbaarheid betreft: daar mikken we op niets anders dan het maximum.

De 2e editie is echter meer dan een makeover. We hebben vooral heel wat nieuwe zaken toegevoegd. Twee extra hoofdstukken (hoofdstukken 10 en 11)

zijn volledig gewijd aan technieken om beter te brainstormen in een groep. Dat gaat van eenvoudige ingrepen tot meer complexe groepsbrainstorm-methoden.

Maar ook bij de analyse-, vraagstelling-, divergentie- en convergentie-technieken is er heel wat bijgekomen. De vorige editie telde veertig technieken, nu zijn het er meer dan honderd. Bovendien hebben we de creativiteitsstimulerende denktechnieken geclassificeerd volgens tien principes. Deze onderverdeling moet je helpen om je eigen varianten of technieken te verzinnen.

Wat je ook zult merken is dat er meer aandacht is voor wetenschappelijk onderzoek naar brainstormen. Niet om het boek ingewikkelder te maken, maar integendeel: om je te helpen een onderscheid te maken tussen wat werkt, wat nog beter werkt, en wat helemaal niet werkt. Maar, toegegeven, er zat ook een stuk frustratie van mijn kant achter. Want vaak verschijnen in de pers artikelen met op zijn zachtst gezegd ongegronde beweringen over brainstormen. Hoofdstuk 9 wil daarmee afrekenen. Via een wetenschappelijk onderbouwde analyse antwoord geven op de vraag of brainstormen nu werkt – of niet werkt.

EEN VOLLEDIGE EN PRAKTISCHE GIDS OVER BRAINSTORMEN

De goede dingen uit de 1e editie hebben we natuurlijk behouden. Het blijft een volledig en state-of-the-art handboek dat (bijna) al je vragen over brainstormen beantwoordt. Technieken en principes die al lang gangbaar zijn, vind je naast recent ontwikkelde methodes en inzichten uit onderzoek naar brainstormen, creativiteit en het brein. Het is goed mogelijk dat je bepaalde technieken al toepast, maar je zult vast heel wat nieuw materiaal vinden om nog meer uit je brainstormsessies te halen.

Wat je krijgt is vooral praktische informatie: tips, technieken en modellen over brainstormen; stapsgewijze richtlijnen voor de aanpak van een sessie; grondige inzichten over het verloop van het brainstormproces; en ook praktische beslommingen als papier, inspiratiemateriaal, post-its, hoe je met subgroepen werkt, welke opwarmingsoefeningen je inzet enzovoort.

Lees je het boek van kaft tot kaft, dan krijg je een globaal en genuanceerd beeld van de mogelijkheden van brainstormen. Hier en daar staan interessante weetjes, cijfers en verhalen over de wereld van creativiteit. Om je te inspireren en je te verrassen.

Maar je hoeft niet het hele boek door te lezen om te starten met brainstormen. Neem de eerste hoofdstukken door en duik er meteen in. Dat zal je attenter maken voor de diepgang en alternatieve methodes verderop in het boek.

Lezers op zoek naar specifieke informatie verwijzen we naar de inhoudsopgave vooraan en de index met technieken achteraan.

VOOR WIE?

Het boek is bedoeld voor iedereen die vaak brainstormt en regelmatig nieuwe ideeën bedenkt – alleen of in een groep: reclamemakers, programmamakers, ontwerpers, copywriters, grafisch vormgevers, spelbedenkers, communicatiestrategen, adviseurs, architecten, productontwikkelaars, redacteuren, innovatieverantwoordelijken, professionele probleemoplossers, beleidsmakers, conceptontwikkelaars, trainers, leraren, jongerenbegeleiders, animatoren enzovoort.

Het boek richt zich ook op professionals die brainstormsessies begeleiden of iets ‘met groepen doen’: adviseurs, trainers, projectleiders, facilitators, voorzitters van vergaderingen enzovoort. Zij vinden hier een uitgebreid pakket aan methodieken en inzichten om nog meer en betere ideeën uit hun groepen te halen.

Dit handboek staat natuurlijk open voor iedereen die zijn of haar hersenen beter wil gebruiken en van tijd tot tijd een nieuw fris idee wil bedenken – of het nu voor je werk is, je gezin of je hobbyvereniging.

IS BRAINSTORMEN NOG VAN DEZE TIJD?

Is brainstormen nog relevant in deze moderne digitale tijden? Want heb je een ideetje nodig, dan doe je toch een zoekopdracht via Google. Of je stelt je vraag op Twitter, Facebook of een ouderwets discussieforum en met één klik op de knop krijg je een waterval aan kennis over je heen.

Waarom zou je dan nog een blaadje papier pakken en zelf je brein aan het werk zetten? Of een aantal mensen bijeenroepen om ideeën te genereren? Levert dat nog wat op?

Brainstormen is vandaag de dag relevanter dan ooit tevoren en wel om de volgende redenen. Ten eerste, het is geen ingewikkelde denkmethode en vergt geen complex softwareprogramma. Brainstormen is eenvoudig. In vijf minuten leg je de basisprincipes uit en je kunt meteen aan de slag. En dat is een niet te onderschatten voordeel in een wereld waarin je elke dag nieuwe procedures of technische handleidingen moet doorworstelen om bij te blijven.

De tweede reden heeft te maken met de manier waarop organisaties tegenwoordig innoveren. Het klopt, tot in de 19e eeuw was creatief denken vooral een individueel proces. Maar in onze complexe maatschappij heeft één man of vrouw slechts bij uitzondering alle competenties in zich om

nieuwe uitvindingen te doen. Hedendaagse innovatie is dus een kwestie van teamwerk. Brainstormen biedt een antwoord op de vraag hoe je samen ideeën ontwikkelt. Waarbij het duidelijk moet zijn dat brainstormen het individuele denkwerk niet vervangt maar ermee complementair is.

En hoe zit het met internet, sociale media, al die blitse apps? Hoeveel informatie je er ook vindt, je zult altijd je eigen brein nodig hebben om die informatie te vertalen naar ideeën voor jouw probleem. Ook voor dat verwerkingsproces is brainstormen een handige tool, want een van de eerste en belangrijkste functies van brainstormen is niet ideeën bedenken maar ideeën oogsten. Dat wat al in het hoofd van de mensen zit naar boven halen. Na het lezen van dit boek gaat dat voortaan vlotter, sneller en pijnlozer dan voorheen.

OPBOUW BOEK

Het boek is eenvoudig en rechtlijnig opgebouwd. In de eerste hoofdstukken (1-9) leer je de basisprincipes van brainstormen, hoe het brainstormproces verloopt, wat je zoal met brainstormen kunt doen – en wat niet – en hoe je een groep samenstelt. Maar voordat we daarmee van start gaan, eerst nog even een alarmerende blik op de toestand van onze creatieve vaardigheden.

In het tweede deel krijg je een scala aan methodes en technieken. Enkele eenvoudige ingrepen en alternatieve methodes om effectiever in een groep te brainstormen. Technieken om je vraag te analyseren en gevat te formuleren. Een arsenaal aan creatieve denktechnieken om op commando de gebaande paden te verlaten. Waarna je dieper ingaat op de laatste fase van het brainstormproces: hoe selecteer je de beste ideeën en werk je die uit tot sterke ideeën?

In het laatste deel richten we ons vizier op wat er na de brainstorm gebeurt; op de begeleider of facilitator van een brainstormsessie; en je krijgt bovendien enkele praktische tips over hoe je brainstormen integreert in je organisatie.

50.000 ideeën per dag?

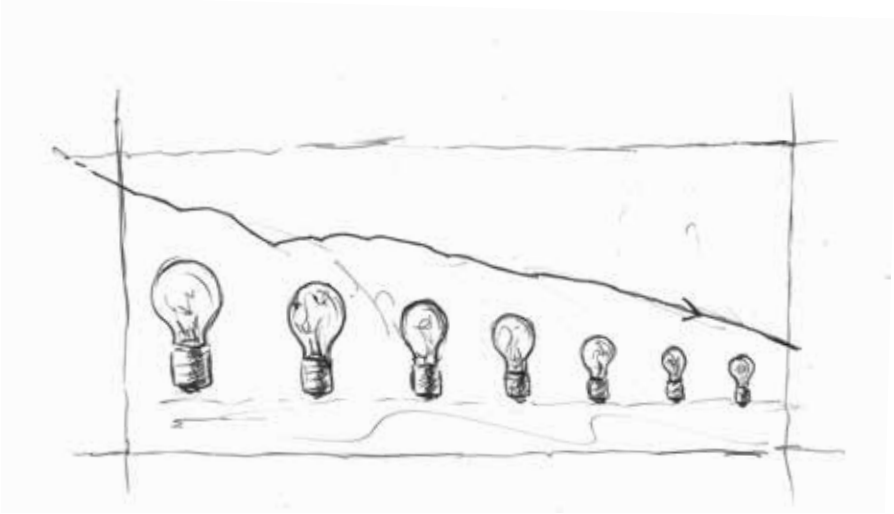
Hoeveel gedachten heb je op een dag? Een professor met het geduld van een neushoorn heeft dit ooit onderzocht. Hij legde zich languit neer op een sofa, richtte zijn concentratie op zijn binnenkamer en telde alle gedachten die in hem opkwamen. Na 24 uur stond de teller op 50.000. Tel even mee: 50.000 ideeën per dag betekent dat je er 2000 per uur hebt, 33 per minuut, en dus elke 2 seconden een idee of gedachte.

Pakweg 90 procent van je gedachten zijn dezelfde als gisteren. Stel dat daar een gegronde reden voor bestaat – verwerken van informatie, controle over eigen leven, contact houden met jezelf, continuïteit in je identiteit – dan nog hou je 5000 nieuwe gedachten per dag over. 50.000! Een gigantisch potentieel waar ongetwijfeld meer uit te halen valt.

‘Alle grote daden en alle grote ideeën ontstaan op een belachelijke manier. Grote werken worden vaak geboren op de hoek van de straat of in de deuropening bij het binnengaan van een restaurant.’

Albert Camus

Creativiteit in crisis?

Het gaat niet goed met onze creativiteit. Dat is althans de conclusie van Dr. Kyung Hee Kim, professor Educatieve Psychologie aan het College van William & Mary in Williamsburg, Virginia (VS). Dr. Kim onderzoekt creativiteit en meer bepaald de relatie tussen creativiteit en gemeenschap, maatschappij, onderwijs en intelligentie. In 2005 publiceerde ze de resultaten van een meta-analyse naar de link tussen creativiteit en intelligentie. Moet je intelligent zijn om creatief te zijn? Haar conclusie was dat intelligentie en creativiteit niet zo sterk met elkaar verbonden zijn als de meeste mensen denken. Zelfs zonder een hoog IQ kun je sterke creatieve prestaties leveren. Tenminste, als je in staat bent om kennis op te bouwen en bepaalde vaardigheden in een specifiek domein aan te leren.

Dr. Kim ging door op de relatie tussen creativiteit en intelligentie. Ze vroeg zich af of het Flynn-effect ook van toepassing is op creativiteit. Het Flynn-effect is de naam voor een opmerkelijk fenomeen, namelijk dat het IQ van onze kinderen sinds het begin van vorige eeuw met zo'n 3 à 5 punten per decennium stijgt. Geldt dit ook voor creativiteit? Worden onze kinderen door de jaren niet alleen slimmer maar ook creatiever? Op zoek naar een antwoord analyseerde Dr. Kim (2011) de resultaten van 272.599 Amerikaanse kinderen en jongeren op de Torrance Test of Creative Thinking (TTCT) en dat over de periode van 1966 tot 2008.

CREATIVITEIT IN VRIJE VAL?

Wat Dr. Kim ontdekte was dat de scores op deze creativiteitstest stegen tot het midden van de jaren tachtig, maar dan, tussen 1984 en 1990, gestaag daalden. En niet zomaar dalen – de neergang was duidelijk en wetenschappelijk hoogst significant. En wat meer is, de laatste jaren dalen de scores nog meer dan voordien. Om je een idee te geven van de daling: 85 procent van de jongeren in 2008 scoort lager dan de gemiddelde jongere in 1984.

De subvaardigheid van creatief denken die het meest uitgesproken daalt is wat men ‘creatieve elaboratie’ noemt: de vaardigheid om een oorspronkelijk idee gedetailleerd uit te werken. Een verhaaltje bedenken is één ding, het uitschrijven op papier is nog iets anders. Dat vraagt naast denkkracht en focus ook doorzettingsvermogen en motivatie en precies die vaardigheden zouden het zwaarst te lijden hebben onder deze creativiteitscrisis.

Volgens Kim (2010) tonen de gegevens aan dat kinderen – en zet je nu maar even schrap – *‘minder emotioneel expressief zijn geworden, minder energiek, minder spraakzaam en verbaal expressief, minder humoristisch, ze hebben minder verbeelding, ze zijn minder onconventioneel, minder levendig en gepassioneerd, minder opmerkzaam, minder in staat om schijnbaar irrelevante zaken te combineren, minder in staat tot synthese, en vermindert de kans bij hen dat ze dingen vanuit een andere invalshoek bekijken’.*

‘VOORAL JONGE KINDEREN ZIJN MINDER IN STAAT CREATIEF TE DENKEN’

Niet zo’n opbeurende gedachte, toch? De studie lokte dan ook kritiek uit en dan vooral over de creativiteitstest zelf. Want creativiteit, kan je dat wel meten? Blijkbaar wel, zeggen wetenschappers. Een van hen, professor Educatieve Psychologie Dr. Ellis Paul Torrance, ontwikkelde in de jaren vijftig van vorige eeuw de Torrance Test of Creative Thinking. Een test die hij door de jaren verschillende malen heeft aangepast en die vandaag de meest gebruikte en meest gerespecteerde creativiteitstest ter wereld is. Hij is beschikbaar in meer dan veertig talen en honderden miljoenen mensen wereldwijd hebben de test al afgenomen.

De test duurt negentig minuten en bestaat uit een batterij aan oefeningen onder begeleiding van een psycholoog. Is deze test betrouwbaar? Misschien niet 100 procent, maar als je IQ-testen vertrouwt om, rekening houdend met een redelijke foutenmarge, je intelligentie te meten, dan is deze TTCT evenzeer te vertrouwen.

De creativiteitstesten zijn dan wel in de VS en op kinderen afgenomen, maar we mogen ervan uitgaan dat ze weerspiegelen wat zich ook in Europa

en de rest van de westerse wereld afspeelt. En dat deze resultaten gemeten bij kinderen ook voor volwassenen gelden.

Toegegeven, deze resultaten verbaasden me. Ik dacht dat het omgekeerde waar was. Dat mensen tegenwoordig creatiever zijn dan vroeger. Want hoe valt de daling te rijmen met de niet te stuiten toevloed aan nieuwe producten, originele reclame-uitingen, ingenieuze televisieformats, massa's magazines, al te gekke meubelontwerpen en cultuurmanifestaties in elke stad, dorp en gehucht? Met het grote succes van cursussen en workshops die de creativiteit van de deelnemers aanspreken, zoals bloemschikken, juwelen ontwerpen, taarten bakken, digitale portretfotografie, pottenbakken enzovoort? Hoe valt dit te rijmen met de explosie van internet, de grootste ideeënuitswisselingsmachine ooit, een bodemloos zwart gat vol ideeën en prikkels?

Dr. Kim zegt daarover: 'Er doen vele creatieve succesverhalen de ronde in de VS. Maar toch zijn mensen over het algemeen minder in staat om creatief te denken, en zijn ze minder tolerant tegenover creativiteit en creatieve mensen. Vooral jonge kinderen zijn minder in staat om creatief te denken.'

DE KEERZIJDE VAN INFORMATIETECHNOLOGIE

De onvermijdelijke vraag is dan: hoe komt dat? Waarom worden mensen minder en minder creatief, terwijl we wel slimmer lijken te worden? Dat laatste moet wel genuanceerd worden. Onderzoeken in verschillende landen naar het Flynn-effect suggereren dat we een IQ-plafond hebben bereikt. Tot de jaren zeventig steeg het IQ elk decennium. De laatste dertig jaar is die stijging fel verminderd en in sommige onderzoeken is er zelf sprake van een daling, zeker de laatste tien jaar. Misschien loopt de daling in creatief vermogen wel parallel met de daling in algemene intelligentie. Maar dit boek gaat over creativiteit, laten we ons daarop concentreren.

Wetenschappelijk onderbouwde verklaringen over de creativiteitscrisis zijn er nog niet, enkel hypotheses. Dr. Kim (2010) wijst met de vinger naar de vele tijd die kinderen doorbrengen voor tv, computer, tablets en videogames. Die aldus gespendeerde uren gebruiken ze niet om buiten te spelen, op eigen houtje de wereld te verkennen of te spenderen aan creatieve activiteiten zoals tekenen, schilderen, knutselen, kampen bouwen, bouwwerken met legoblokken maken, zelf spelletjes uit te vinden of een fantasiewereld creëren met dat wat hun omgeving hen te bieden heeft.

Televisie, computer en videospelletjes kunnen een bron van creatief denken zijn, als je iets nieuws ontdekt en je vervolgens moeite moet doen om het onder de knie te krijgen. Maar al gauw geraken kinderen, en ook volwassenen, verslaafd aan deze activiteiten. Ze dagen je niet meer uit en belemmeren je creativiteit. 'Drugs, televisie, e-mail, Facebook en andere websites,

videospelletjes, kranten en andere activiteiten worden verslavingen die je afleiden van het bereiken van creatieve producten. Elke nieuwe technologie biedt kansen om er creatief mee om te gaan, maar de prestaties van enkele creatievelingen leiden tot verslavend gedrag bij de massa.’

Videospelletjes zijn interactief en vele nieuwe technologieën bieden volop interactie: dat is toch wat anders dan passief beelden consumeren? Dr. Kim lijkt wel genadeloos: ‘Videospellen en computerspellen zijn geprogrammeerd. Zelfs al bieden ze een enorm aantal mogelijke antwoorden of acties in een spel, dan nog is de speler gelimiteerd tot het speelveld.’

Ze beweert dat sommige spellen wel probleemoplossend denken vereisen, maar geen of nauwelijks *creatief* probleemoplossend denken. Het komt er op neer dat kinderen hun tijd verdoen met het spelen binnen een programma opgesteld door anderen.

Wat is dan het verschil met boeken lezen? Dr. Kim: ‘Als je een boek leest, creëert je brein beelden en geeft het een stem en zin aan de letters. Als je een televisieshow bekijkt of een geprogrammeerd spel speelt, wordt al het *verbeeldingswerk* voor jou gedaan. Deze spellen zijn ook te gemakkelijk om je verbeelding te stimuleren op een dieper en meer zinvol niveau. En uiteindelijk bieden ze mensen niets waardevols, behalve geheugenvaardigheden.’

VERLIES JE FOCUS NIET UIT HET OOG

En hoe zit het met internet, die gigantische graaibak vol kennis en ideeën? De doorbraak van internet kwam er in het midden van de jaren negentig, die van Google in het eerste decennium van deze eeuw. Heeft dat internet enige impact op onze creativiteit? Breinwetenschapper Gary Small (Arends, 2012) onderzocht de hersenactiviteit van mensen die zelden op internet surfen. Hij onderwierp ze aan een internettraining en constateerde dat na amper één week tijd bepaalde hersengebieden al groter werden. Surfen op het net verandert dus je brein. Small zegt daarover dat internetten je brein vaardiger maakt in het nemen van beslissingen en dat je actieve denkproces meer aan kan. Maar er is ook een keerzijde: je brein raakt er door overbelast wat stress veroorzaakt en beklemming. En het versterken van je surfvaardigheden zou nog een ander nadeel hebben: ‘We worden slechter in het zelf oplossen van een complex probleem, omdat we sneller online naar de oplossing zoeken.’

Door veel te surfen en je een weg te scannen door de informatiejungle, leer je breinvaardigheden bij zoals: snel beslissingen nemen over informatie (is het interessant of niet?), en grote informatiestromen verwerken. Waarbij gezegd moet worden dat deze manier van infoverwerking oppervlakkiger is dan ouderwets boeken lezen.

Maar die winst in verwerkingsvaardigheden doet je ook andere vaardig-

heden verliezen zoals: geconcentreerd en voor lange tijd ongestoord een boek lezen, en complexe problemen zelf analyseren en oplossen, al of niet op een creatieve manier.

Dramatisch is dat allemaal niet want je brein is flexibel. Na een tijdje driftig surfen heeft je brein maar een week nodig om alweer op een meer geconcentreerde modus over te schakelen, mits je de afleidingen beperkt.

De overvloed aan informatie op het net heeft de ideeënuitswisseling over de grenzen heen veel goed gedaan. Maar de aard van internet dat ten eerste oppervlakkig scannen bevordert, en ten tweede via een zoekmachine je relatief gemakkelijk bij de juiste oplossing brengt; dat zou weleens een slechte invloed kunnen hebben op je creatief vermogen.

TEKORT AAN VRIJHEID

Zijn er nog meer verklaringen voor de creativiteitscrisis? Volgens Dr. Kim heeft onze manier van opvoeden en onderwijzen er ook mee te maken. Ten eerste worden kinderen vandaag de dag overbeschermd. Ouders, maar ook de school, zitten heel dicht op hun huid. Kinderen worden constant geobserveerd, getest en berapporteerd. En afgeschermd van risicovolle activiteiten. Men ontnemt hen de vrijheid om de wereld en zichzelf spontaan te ontdekken.

En ten tweede, de levens van Westerse kinderen zijn overgeprogrammeerd. Hun agenda zit tjokvol. Net als volwassenen racen ze van de ene geplande activiteit naar de andere. Waardoor er nauwelijks ruimte over blijft voor verveling, voor ongepland en ordeloos experimenteren met alles wat de omgeving hen te bieden heeft. Overbescherming en overprogrammering zorgen er ook voor dat kinderen zich nauwelijks nog in hun eentje kunnen afsluiten om zich aan hun van de hak op de tak springende gedachten over te geven. En ook dat is niet bevorderlijk voor hun creatieve denkvermogens.

De school stimuleert de creativiteit ook niet (voldoende). Of als ze het doet, niet op de goede manier. Dat komt omdat er te weinig inzicht is in wat creativiteit is en wat het teweeg brengt. Dr. Kim: 'Iedereen beweert te houden van creativiteit, maar slechts enkelen van ons begrijpen wat er allemaal bij komt kijken. Op psychologisch vlak voelen de meesten onder ons zich oncomfortabel bij verandering, onzekerheid, nieuwe ideeën, uitdagingen en het risico dat gepaard gaat met creativiteit en creatief gedrag.'

Binnen scholen is er weinig tolerantie voor afwijkend gedrag en afwijkende kinderen. Het liefst kleeft men een psychologisch gehomologeerd label op vervelende kinderen, zoals ADHD. Waarna het kind medicijnen krijgt om zijn of haar gedrag te 'normaliseren'. Of men stuurt het kind naar een andere school. 'Ouders en leraren zeggen vaak dat ze graag werken met creatieve

kinderen; wanneer ze echter ondervraagd worden over de kwaliteiten van het ideale kind, dan bevatten deze kwaliteiten maar zelden karakteristieken van hoog-creatieve kinderen. Niet alleen slagen ouders en leraren er niet in om de talenten van de creatief begaafden te herkennen, vaak worden deze kinderen met minachting behandeld.'

WEG UIT DAT KEURSLIJF

Scherpe woorden van Dr. Kim. En misschien wat overdreven in een poging om haar boodschap over te brengen. Maar niettemin schuilt er waarheid in. Ik ben ook deels schuldig aan overbescherming van mijn kinderen en aan overprogrammering van hun levens. En als ze rebels gedrag vertonen bid ik ook weleens voor een meer meegaand kind. Maar toch denk ik dat de omgeving – maatschappij, scholen, bedrijven, organisaties, politiek, wetten enzovoort – de laatste tien, of zelfs twintig à dertig jaar, strikter geworden is. Meer regels, controle, evaluatie. Ook al belijdt elke manager, politicus en leraar het geloof in creativiteit en innovatie, de maatschappij lijkt minder to-

lerant geworden voor afwijkende ideeën, vreemd gedrag en andersdenkende mensen. Dat heeft ten dele te maken met de twee kanten van creativiteit. Want nieuwe ideeën zijn niet alleen leuk, positief, opwindend, verrassend en enthousiasmerend. Ze brengen ook verwarring met zich mee, verandering, onzekerheid, onvoorspelbaarheid, problemen, conflicten en vooral: risico's. Kan het positieve zonder het negatieve? Ja, maar dan krijg je enkel creativiteit van het bleke, vlakke en doffe soort. Geen rozen zonder doornen, toch?

Stel dat dr. Kim gelijk heeft en dat de daling van de cijfers op de TTCT inderdaad duidt op een verslechtering van onze creatieve vermogens. Moeten we ons dan zorgen maken? Misschien zijn de omstandigheden veranderd en past ons brein (en lichaam) zich gewoon aan. Het is best mogelijk dat in de huidige omstandigheden de vaardigheid om veel informatie te verwerken en op basis daarvan snel beslissingen te nemen, belangrijker is dan creativiteit en gefocust complexe problemen oplossen. En moeten we die daling in creativiteit gewoon aanvaarden, als wisselgeld voor andere denkvaardigheden die dan weer beter worden.

Anderzijds klinkt de oproep naar innovatie alsmear luider en luider. Er is het klimaatprobleem en de daarbij aansluitende zoektocht naar alternatieve energiebronnen en aandrijfsystemen. Hoe gaan we al die nieuwe immigranten in de al uitpuilende steden integreren op een vredelievende manier? En de meeste bedrijven in het Westen kampen met een verzadigde markt en wereldwijde concurrentie. Wil je echt goede zaken doen, zoals hét grote voorbeeld Apple, dan moet je bijzonder creatief uit de hoek komen. Met nieuwe, nog betere producten en diensten waarmee je je duidelijk onderscheidt van de concurrentie die vanuit alle hoeken van de wereld op je afkomt.

Dus misschien moeten we toch gaan nadenken hoe we de creativiteitscijfers weer omhoog krijgen. Hoe dan wel? Het lijkt geen twijfel dat de sterkste hefboom om het creatieve niveau op te schroeven, de cultuur is. Het doel moet zijn een klimaat te creëren dat tolerant is tegenover nieuwe ideeën. Een klimaat dat creatief en daardoor soms onorthodox gedrag aanvaardt en als het kan ook waardeert. En dit zowel op maatschappelijk niveau – stad, land of regio – als in een organisatie, hoe groot of klein die ook is.

Een andere manier – en zo komen we bij het onderwerp van dit boek – is je creatieve vaardigheden (blijven) ontwikkelen en trainen. De ene persoon mag dan al meer aanleg hebben voor creativiteit dan de andere, het goede nieuws is dat iedereen zijn creatieve vaardigheden kan trainen en verbeteren. Ginamarie Scott, Lyle Leritz en Michael Mumford van de Universiteit van Oklahoma (2012) ondernamen een meta-analyse van zeventig bestaande studies naar de effecten van creativiteitstrainingen. Hun conclusie: het werkt. En de meest effectieve manier om het te trainen? Leer de verschillende stappen en bijhorende vaardigheden van het creatieve proces, en concrete

creatieve denktechnieken om meer betere en originelere ideeën te bedenken. Precies wat dit boek je te bieden heeft. Zin om er in te duiken? Ga dan over naar het volgende hoofdstuk en de essentie van brainstormen.

*‘Ideeën zijn als konijnen. Je krijgt er een paar, je leert ermee omgaan
en voor je het weet heb je er een dozijn.’*

John Steinbeck